

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА РУХІВ У СТАНОВЛЕННІ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ АМЕРИКАНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ

У статті здійснено аналіз особливостей впливу участі учнів у шкільних і позашкільних заходах та їхньої роботи в дитячих і молодіжних організаціях на громадянську поведінку 15-17-річної американської шкільної молоді, а згодом і на поведінку дорослих. Доведено, що учні старших класів, які брали участь в управлінні школою та проектах служіння громаді, стають більш активними громадянами держави, беруть активну участь у голосуванні та частіше залучаються до громадських організацій, ніж ті дорослі, чия громадянська позиція була пасивною в школі.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема формування громадянських поглядів і переконань молоді є надзвичайно гострою у більшості демократичних країн світу. Формування у школярів активної громадянської позиції набуває сьогодні особливого значення і в Україні, яка прагне збудувати правове демократичне суспільство та інтегруватися в європейську та світову спільноту. Таким чином, громадянське виховання стало нагальною потребою для українського суспільства. У цьому контексті провідним завданням вітчизняних науковців і педагогів-практиків є вивчення досвіду впровадження громадянського виховання у високорозвинених країнах світу, і зокрема в Сполучених Штатах Америки, країні, в якій громадянське виховання є пріоритетною метою шкільництва. Громадянськість розглядається американськими педагогами (М. Йатес, Дж. Йоунісс, Р. Ніемі, Дж. Патрік, К. Фланаган, Л.Р. Шеррод та ін.) як ядро національного патріотизму, засіб виховання законослухняного громадянина своєї держави, а разом з тим і компетентного, повноправного громадянина світу. На їх думку, активна громадська позиція молоді може бути розвинена завдяки а) участі учнів у дитячих та молодіжних організаціях, б) співпраці з громадою заради досягнення спільної мети через роботу в проектах служіння громаді ("community service").

Слід зазначити, що проблема громадянської освіти та виховання в теорії та практиці розвитку системи освіти США висвітлена в працях таких американських науковців: Ч. Бюхмюллер, Ч. Квіглі, К. Кірби, Т. Лікона, Дж. Патрик та ін. Особливості формування та становлення громадянськості та громадянської позиції, труднощі, пов'язані з цим процесом, та шляхи їх подолання відображені в працях таких дослідників США: Дж. Йоунісс, Дж. Мак Леллан, М. Йатес, Г. Лейдвіг, Дж. К. Томас, М. Хенкс, Б.К. Екланд, Л.Б. Отто, С. Верба, К.Л. Шлозман, Х.І. Бреді, К. Фланаган та інші. Проте педагогічні основи теорії та практики громадянського виховання в школах США поки що недостатньо висвітлені в роботах наших вітчизняних науковців, хоча окремі аспекти вивчення досвіду американської педагогіки та школи були репрезентовані в працях Я.М. Бельмаз, О. Войтенка, В.М. Жуковського, А. Ковтонюка, О. Кошоліпа, М. Красовицького, І. Радіонової, О. Пометун, та ін.

Метою статті є визначення специфічних особливостей впливу молодіжних організацій на становлення активної громадянської позиції американських школярів та її проявів у дорослому віці. Відповідно до окресленої мети було поставлено **завдання**: проаналізувати зв'язок між певними видами соціальної участі підлітків і молоді в різноманітних шкільних і позашкільних заходах і громадських організаціях та ставлення молодого покоління до виконання громадянських обов'язків у дорослому житті.

Американські дослідники переконані, що існує зв'язок між певними видами соціальної активності підлітків і молоді та їх ставленням до виконання громадянських обов'язків у дорослому житті. Учні старших класів, які брали участь в управлінні школою та проектах служіння громаді, у майбутньому стають активними громадянами держави, беруть активну участь у голосуванні та активніше залучаються до громадських організацій, ніж ті дорослі, які не цікавилися життям школи та були пасивними членами шкільної громади.

Американські науковці Дж. Йоунісс, Дж. Мак Леллан, М. Йатес вважають, що в школах повинні бути створені умови для залучення дітей до роботи в дитячих та юнацьких організаціях, тому що підлітково-юнацький період є найбільш сприятливим для формування і розвитку особистості (identity) та її громадянського компоненту. Дослідження засвідчують, що "участь у роботі організацій протягом підліткового та юнацького періодів впливає на ступінь виконання громадянських обов'язків у дорослому житті" [7: 620].

У 1987 році з метою дослідження впливу участі учнів у шкільних і позашкільних заходах та їхньої роботи в дитячих і молодіжних організаціях на становлення активної громадянської позиції американських школярів та її проявів у дорослому віці Г. Лейдвіг та Дж. К. Томас [4] провели

опитування дорослих американців (віком до 43 років), які у свій час були членами таких дитячих організацій, як: 4-Н Група (Організація для дітей та молоді віком від 9 до 18 років, яка залучає дітей та підлітків до участі в різноманітних проектах громади, наприклад, робота у будинках для людей похилого віку, проведення благодійних ярмарок та ін. "4-Н" означає Head – голова, Heart – серце, Hands – руки, Health – здоров'я. Головна мета організації – навчити дітей жити у громаді, стати її активним членом, віддаючи їй чотири "Н"), Бой скаути, Молодіжно-Християнська Організація та інші, а також тих дорослих, які не були членами жодної дитячо-молодіжної організації 25 років тому. Для проведення аналізу відповідей респондентів попросили скласти списки тих місцевих, громадських, релігійних і професійних організацій та груп, членами яких вони є. Таблиця 1 синтезує дані, які були зібрані Г. Лейдвігом та Дж. К. Томасом. Дві ліві колонки показують різницю у співвідношенні членства у волонтерських групах колишніх членів 4-Н групи та членів інших дитячо-молодіжних організацій і тих людей, які не були членами молодіжних організацій.

Таблиця 1.

Співвідношення членства дорослих людей у волонтерських організаціях відповідно до членства в молодіжних організаціях у дитинстві та юності

	Молодь-члени 4-Н		Молодь-члени інших організацій	
	Членство	Лідерство	Членство	Лідерство
Тип організації:				
Громадські (Civic)	1.99	2.89	2.13	3.02
Бізнес	1.81	1.61	1.52	1.00
Громадські (Community)	1.97	2.33	1.64	1.83
Сільськогосподарські	4.26	7.17	2.63	3.83
Політичні	3.79	3.20	3.96	2.20
Релігійні	1.84	1.89	1.50	1.55

Примітка

Коефіцієнт показує у скільки разів колишні члени молодіжних організацій більш активні в дорослому житті, ніж ті люди, які не брали участі в роботі організацій.

М. Хенкс та Б.К. Екланд [3] проаналізували дані, отримані від 1827 дорослих людей, які були старшокласниками у 1955 році та становили частину національної вибірки 97 загальних середніх шкіл і брали участь в опитуванні, яке проводилося Службою Тестування Освіти. Під час проведеного дослідження М. Хенкс та Б.К. Екланд опитали дорослих випускників 42 шкіл. Було виявлено, що участь у позакласних заходах старшої школи сприяла активній участі у волонтерських організаціях у дорослому житті, розвитку незалежного соціально-економічного статусу, сприяла формуванню здібностей до наукової діяльності і впливала на підвищення середнього шкільного балу. Членство у волонтерських організаціях у 1970 році здебільшого асоціювалося з активною участю в голосуванні та підвищенні рівня довіри до політичних процесів, які відбувалися у країні. До позакласних заходів належали: публікація в шкільних виданнях, участь у роботі клубів політичних дебатів, групах служіння суспільству, драматичних, музичних та наукових гуртках і товариствах, а також в учнівському самоврядуванні школи.

Для дослідження в 1972 році Л.Б. Отто [5] проводив опитування дорослих, які народилися в 1940 році, а в 1957 році були залучені до різноманітних волонтерських проектів як старшокласники штату Мічиган. Усього в проектах 1957 року брали участь 442 учні, але дослідник розшукав тільки 327 і надіслав їм анкети, одним із пунктів яких було питання про їхню теперішню політичну діяльність та громадянську позицію. Аналогічно до дослідження М. Хенкса та Б.К. Екланда, спочатку опитувані склали списки позакласних заходів, у яких вони брали участь як старшокласники, а потім – списки їхнього членства як дорослих у різноманітних волонтерських організаціях (наприклад, батьківсько-викладацької асоціації, релігійні та благодійні організації, політичні групи та партії) та описали свою громадянську позицію (участь у голосуванні, фінансова підтримка політичних кандидатів, спілкування з обраними державними службовцями, написання статей до місцевих газет і журналів про існуючі проблеми у громаді та можливі шляхи їх подолання та ін.). Л.Б. Отто робить висновок,

що участь у позакласних заходах школярів зумовила їхню подальшу активну участь у волонтерських організаціях і суспільно-політичному житті їхньої громади і країни.

У дослідженні, проведеному С. Вербою, К.Л. Шлоzmanом та Х.І. Бреді у 1995 році [6], представлені більш сучасні дані про громадянську активність дорослого населення. У 1989 році дослідники здійснили опитування по телефону 15033 дорослих людей, у 1990 році вони провели додаткове опитування 2517 людей. Респондентам були поставлені питання про їхню політичну активність (голосування, участь у виборчих кампаніях, фінансове забезпечення кампаній, участь у мітингах та належність до політичних організацій). Результати показали, що 71% опитаних брали участь у голосуванні, 6% брали участь у протестах, а 17% брали участь у заходах місцевих громад. Крім того, 79% визнали свою участь у роботі однієї або декількох волонтерських організацій (наприклад, релігійних, етнічних, добродійних, політичних, бізнесових, культурних).

С. Верба та інші дослідники переконані, що найбільш вагомими факторами, які вплинули на політичну та соціальну активність дорослого населення, є участь респондентів в учнівському самоуправлінні школою та членство у шкільних клубах і групах за інтересами, за винятком спортивних секцій.

Необхідно зазначити, що участь у роботі різноманітних організацій у підлітковому віці та юності має найбільший вплив з двох причин. Перш за все, на практичному рівні така участь дозволяє знайомити молодь з соціальними ролями та процесами (іншими словами, організаційною діяльністю), які є необхідними у майбутньому дорослому житті для виконання громадянських обов'язків. По-друге, на особистісному рівні ця участь сприяє формуванню громадянськості як складової особистісної ідентичності (personal identity) [7: 624].

С. Верба, К.Л. Шлоzman та Х.І. Бреді вважають, що організовані позакласні заходи в "американських старших школах забезпечують практичне тренування участі в майбутньому громадському житті." Членство та робота в організованих групах "надають можливість практикуватися у демократичному управлінні" [6: 425]. Участь в учнівському самоуправлінні, видання шкільного щорічника, що є типовим явищем для американських шкіл, участь у проєктах служіння громаді та інше допомагає молоді усвідомити, що їхня індивідуальна та колективна діяльність має вплив на життєдіяльність школи та місцевої громади, а також зрозуміти перспективи розвитку суспільства.

Вимога дисциплінованості в дитячих та юнацьких організаціях забезпечує унікальну практику громадської діяльності. Наприклад, спільна робота в команді або участь у постановці театралізованої вистави вчить молодь координувати свої власні дії та збалансовувати відповідні ролі, щоб досягти колективних результатів, які завжди більші ніж ті, що досягнені індивідуально. Під час виконання таких завдань, як видання шкільного щорічника чи тижневої шкільної газети, учні вчаться розподіляти обов'язки таким чином, щоб досягти найкращого результату. Коли редактори, репортери, фотографи, художники, розповсюджувачі та продавці виконують відповідні ролі, результат буде значно кращим і вищим, ніж індивідуальна робота кожного. Крім того, ці скоординовані дії підсилюють одна одну та приносять користь школі та широкій громаді.

На поставлене питання, чому дорослі приєднуються до різноманітних політичних, громадських та інших організацій, яку мету вони ставлять, яких результатів хочуть досягти, відповідь можна отримати, проаналізувавши їхню участь у дитячих та молодіжних організаціях у шкільному віці. Завдяки участі в зазначених організаціях підлітки та молодь набувають досвіду роботи в команді, вчаться дисциплінованості, виробляють навички партнерства та вміння підпорядковувати свої інтереси інтересам інших людей заради досягнення спільної мети.

Доцільно зауважити, що багато молодіжних організацій здійснюють суттєвий вплив на своїх членів в ідеологічному плані та формують їхній світогляд. Наприклад, діяльність дитячо-юнацьких груп 4-Н, метою проєктів яких є внесок до спільного добробуту громади та країни, є засобом ідеологічного виховання молоді. Так, клятва членів 4-Н ілюструє саме таку ідеологічну позицію: "Я клянусь, що мої думки будуть чистими, моє серце буде відданим, мої руки будуть працювати, я буду піклуватися про своє здоров'я, щоб зробити життя мого клубу, моєї громади, моєї країни і мого світу кращим" [7: 625].

Х. Еріксон [1] зазначає, що ідеологічний аспект діяльності організацій є дуже важливим для формування громадянської позиції підлітків. Молоді надзвичайно необхідна допомога, щоб розібратися з тими різноманітними процесами, які відбуваються в американському плюралістичному суспільстві. Ідеологічні принципи, сформульовані в документах організацій та реалізовані в їхній діяльності, допомагають учням розібратися у великій кількості альтернатив і зрозуміти значення справжніх цінностей. Саме участь у роботі молодіжних груп та організацій допомагає їм членам усвідомити та визначити для себе цінності суспільства, у якому вони живуть. М.Н. Зальд переконаний, що ідеологічний компонент молодіжних груп та організацій залишається важливим для

дорослих, коли вони вирішують, до яких саме організацій та груп приєднатися або підтримувати [8: 262].

К. Фланаган вважає, що молодіжні групи та організації, які надають можливість молоді брати участь у проєктах, зорієнтованих на служіння громаді, "пов'язують учасників з державою і допомагають їм усвідомити свою роль у громадському житті та розвиватися як громадянам" [2: 3].

У процесі роботи в такому проєкті, як "безкоштовна їдальня для бездомних" (soup-kitchen), його учасники перестали сприймати людей, яких вони обслуговували, стереотипно як "безпритульних", вони почали дивитися на них як на індивідуумів з різними проблемами та важким життям. Старшокласники стали усвідомлювати себе не тільки учасниками проєкту допомоги цим знедоленим, але й почали замислюватися над можливостями проведення соціальних реформ і своєю участю в цих реформах, спрямованих на ліквідацію та запобігання таким суспільним явищам, як бідність та безпритульність. В учнів з'явилися питання до політичної системи, яка сприяла поширенню бідності та безпритульності, а також питання щодо можливостей надання знедоленим житла, роботи та покращення їх соціального забезпечення. І насамкінець, молодь почала звертати увагу на питання про те, хто несе відповідальність за існуючі соціальні проблеми та величезну нерівність доходів громадян США.

Акцентування уваги на таких питаннях допомагає з'ясувати, яким чином участь у роботі молодіжних організацій та груп може впливати на формування громадянської позиції (ідентичності), допомогти молоді сприймати суспільство як конструкцію, в якій члени виконують певні політичні та соціальні ролі. Замість того, щоб вважати себе занадто молодими, щоб зробити щось корисне для громади та суспільства, учні починають усвідомлювати, що їхня діяльність не тільки допомагає окремим безпритульним, але й є тим фактором, який допоможе боротися з бідністю, безпритульністю та їх наслідками. Молоді люди переконуються, що вони спроможні нести відповідальність за розвиток суспільства та добробут його членів.

К. Фланаган припускає, що, ставлячи такі питання і так розуміючи їх, молодь пов'язує себе не тільки з громадою, у якій вона живе, але набагато ширше з державою, крім того, молоді люди свідомо обирають ті ролі, які вони будуть виконувати в дорослому житті в цьому суспільстві. Участь у вирішенні соціальних проблем стимулює громадянські аспекти життєвої позиції учнів саме в той період, коли вони розпочинають свою активну діяльність: беруть на себе відповідальність за інших, залучаються до політичних процесів, а також усвідомлюють важливість моральних принципів [2].

Висновки. Дослідження американських науковців засвідчують, що участь у роботі організацій протягом підліткового та юнацького періодів позитивно впливає на ступінь виконання громадянських обов'язків у дорослому житті тому, що підлітково-юнацький період є найбільш сприятливим для формування та розвитку особистості (identity) та її громадянського компоненту. Очевидним є той факт, що для американської молоді дуже важливо отримати досвід, який є досить необхідним для формування громадянської позиції (ідентичності). Робота в дитячих та молодіжних організаціях та руках і забезпечує таку практику, формує їхню ідеологію та громадянськість. Участь в учнівському самоуправлінні школою та в проведенні соціально-політичних реформ також впливає на формування громадянськості молоді. Ефективною є участь старшокласників у проєктах добровільного служіння громаді та суспільству, яке є дуже поширеним і популярним у США.

Слід зазначити, що участь американських підлітків і молоді в різноманітних шкільних і позашкільних заходах і громадських організаціях допомагають їм відкрити свій потенціал, визначити свої обов'язки та усвідомити відповідальність перед громадою та суспільством, досягнути суті політичних процесів та морально-етичну ідеологію суспільства.

Наше дослідження не вичерпує зазначену проблему, тому вважаємо, що подальше вивчення специфічних особливостей впливу молодіжних організацій на становлення активної громадянської позиції американських школярів є перспективним і дасть можливість глибше усвідомити аналогічні процеси та оптимізувати громадянське виховання в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Erikson E.H. Identity, youth and crisis / Eric H. Erikson. – New York: Norton, 1968. – 349 p.
2. Flanagan C. Adolescents and the "social contract": Development roots of citizenship in seven countries / Constance A. Flanagan, Britta Jonsson, Luba Botcheva, Beno Csapo [and others] // Roots of Civic Engagement: International Perspective on Community Service and Activism in Youth / Ed. by M., Yates, J. Youniss. – New York: Cambridge University Press, 1998. – P. 3-40.
3. Hanks M. Adult voluntary associations and adolescent socialization / Michael Hanks, Bruce K. Eckland // The Sociological Quarterly. – 1978. – № 19. – P. 481-490.
4. Ladewig H. Assessing the impact of 4-H on former members / Howard Ladewig, John K. Thomas. – College Station: Texas Tech. University, 1987. – 365 p.

5. Otto L.B. Social integration and the status attainment process / Luther B. Otto // American Journal of Sociology. – May 1976. – Vol. 81, #6. – P. 1360-1383.
6. Verba S. Voice and equality: civic volunteerism in American politics / Sidney Verba, Kay L. Schlozman, Henry E. Brady. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995. – 480 p.
7. Youniss J. What we know about engendering civic identity / James Youniss, Jeffrey A. McLellan, Miranda Yates // American Behavioral Scientist. – Mar/Apr 1997. – Vol. 40, #5. – P. 620-631.
8. Zald M.N. Culture, ideology, and strategic framing / Mayer N. Zald // Comparative perspectives on social movement / Ed. by D. McAdams, J.D. McCarthy, M.N. Zald. – New York: Cambridge University Press, 1996. – P. 261-274.

Матеріал надійшов до редакції 04.09. 2008 р.

Голубкова Н.Л. Роль молодёжных организаций и движений в становлении активной гражданской позиции американских школьников.

В статье осуществлен анализ особенностей влияния участия учащихся в школьных и внешкольных мероприятиях и их работы в детских и молодежных организациях на гражданское поведение 15-17-летних американцев, а в дальнейшем и на поведение взрослых. Доказано, что ученики старших классов, которые принимали участие в управлении школой и проектах служения общине, становятся более активными гражданами страны, активно участвуют в голосовании и чаще примыкают к общественным организациям, чем те взрослые люди, чья гражданская позиция в школе была пассивной.

Holubkova N.L. The Role of Youth Organizations and Movements in the Formation of Citizenship of American High School Pupils.

The article analyzes the ways the participation of pupils in school and extracurricular activities and their work in children and youth organizations influence their civic behaviour when they are 15-17 and later when they become adults. It is evident that high school pupils who took part in school governing and community service projects become more active in voting and more willing to become members of various community and civic organizations than those who were passive at school.